

DE HINKELINGE,
VAN MAIRE TOT DE HONTE,

DOOR

J. M. DE NOOIJER.

Dit artikel dankt zijn ontstaan aan het initiatief van den heer P. J. van der Feen Jr. te Domburg, die mijn aandacht vestigde op het weliswaar uitgegeven, maar tot nog toe weinig gebruikte oorkondenmateriaal, dat betrekking heeft op de geschiedenis van Oostelijk Zuid-Beveland in de 13e eeuw. Hoewel de heer van der Feen meende, dat alleen mijn naam boven dit opstel moest prijken, acht ik mij niet verantwoord den zijnen onvermeld te laten. Hem toch heb ik te danken, dat de inhoud der Latijnsche oorkonden voor mij toegankelijk werd, terwijl zijn talrijke aanwijzingen en aanvullingen mij van zeer groot nut zijn geweest. Het spijt mij alleen, dat het van zijn hand te verschijnen vervolg op dit artikel, dat het ontstaan der ambachten Waarde en Valkenisse zal behandelen, door onvoorziene omstandigheden pas later het licht zal zien.

Den heer Mr. A. Meerkamp van Embden te Middelburg ben ik veel dank verschuldigd voor zijn deskundige hulp en voorlichting.

I.

De Hinkelinge en haar zijtakken.

In het Zuid-Oosten van de gemeente Kruiningen vindt men den Oost-Inkelschen Polder, waarin 't hof den Inkel en 't hof Inkelenoord. Een blik op het terrein of op de kaart doet terstond zien, dat deze polder de ingedijkte bedding is van een waterloop, die Oostwaarts zijn verlengde vindt in den tegenwoordigen Krabbendijkschen of Waardschen Vliet. Polder en vliet zijn beide overblijfselen van den ouden stroom de Hinkelinge, welke eertijds de scheiding vormde tusschen Zuid-Beveland Beoosten Yerseke en Zuid-Beveland tusschen Honte en Hinkele.

In de grafelijke rekeningen van Holland en Zeeland wordt Zuid-Beveland verdeeld in drie districten: de twee bovengenoemde en Zuid-Beveland Bewesten Yerseke. Het is niet bekend van welk jaar deze indeeling dateert; alleen staat vast, dat ze reeds bestond in 1323, want in dat jaar wordt een zekere Claes Stormszoone van der Waerde genoemd als dijkgraaf tusschen Honte en Hinkele¹⁾.

1) Van Mieris, Charterboek, II, p. 312.

Vermoedelijk denzelfden persoon vindt men terug onder degenen uit Zeeland Bewesten-Schelde, die wegens deelname aan de verdediging van Thun-l'Evêque in N.-Frankrijk, dat in 1340 door de Franschen op de Henegouwers werd veroverd, een vergoeding van den graaf ontvingen.

„Item bi derzelver lude brieve betaelt Clays Stormssoone van den Waerde: 30 s. gr., facit, den scilt vor 18 d. gr.: 25 @ 4 s.

Smit, Reken. der graven en gravinnen uit het Heneg. Huis, Dl. II, p. 390.

De grafelijke rekening van 1331 noemt enkele plaatsen in deze watering gelegen, n.l. Hinkelenoord, ser Pieterspolre, die Mare, Reyeland, Valkenisse en den Ward¹⁾. Het is dus duidelijk, dat de Hinkele gezocht moet worden ten Noorden van de genoemde plaatsen. In de Oostwatering lagen Crab-bendic en Eversward het Zuidelijkst en daar de ligging van alle genoemde dorpen vrijwel bekend is, kan de hoofdstrekking van de Hinkele daaruit bepaald worden, n.l. Oost-West. Een nauwkeurige aanduiding van den loop is echter alleen mogelijk van het deel ten Westen van het gehucht Gawege. Het gebied ten Oosten daarvan is door den beruchten St.-Felixvloed van 5 November 1530 en de daarop volgende overstromingen ten onder gegaan en daarmee is ook het spoor van den ouden stroom de Hinkele in dat deel verdwenen, terwijl de tegenwoordige gesteldheid geen aanwijzingen meer bevat, die een nauwkeurige reconstructie van den ouden toestand mogelijk maken, zulks in tegenspraak met wat indertijd de heer C. Hollestelle hierover aan Dr. A. A. Beekman mededeelde²⁾. Wel wordt op enkele kaarten uit de 17e en 18e eeuw ten Oosten van Gawege in de slikken een kreek geteekend, aangeduid met den naam Hinkele en zeer vermoedelijk is dit ook wel de oude loop van dien stroom, doch verder dan tot het Oosteinde van den tegenwoordigen Mairepolder is daarop geen staat te maken. Een kaart van J. Geensen van 1698³⁾ duidt den geheelen loop van de Hinkele aan, doch met de toevoeging: „waarschijnlijke”.

Wanneer wij in dit artikel de geschiedenis van de Hinkele behandelen, dan is dit ook voornamelijk van het Westelijk gedeelte, te beginnen bij het voormalige ambacht Maire.

De Hinkele verschijnt voor het eerst in de geschiedenis in

1) Hamaker, De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, Dl. I, p. 331.

2) A. A. Beekman, Zeeland in 1300, p. 49.

3) Inventaris kaarten Rijks-Arch. Zeeland, no. 662.

een oorkonde van 14 Februari 1204¹⁾), waarin Godfried van Scoten, heer van Breda, oorkondt, dat Wouter van Cruninghe aan de kerk van Ter Doest heeft verkocht alle goederen, rechten enz. gelegen in het land Morlodenesse „inter Morlode, Wranga, Crabbendic et Hinthecline”. Een oorkonde van 20 Februari 1204²⁾ handelt eveneens over dezen verkoop. Er is daar sprake van : „Morlodenesse et intra hos terminos, videlicet Morlod et Warga et Hintecline et Crabendic”.

In 1208 schenken Wouter, proost, en Willem, deken, en het klooster van St. Salvatorskerk te Utrecht aan het klooster Ter Doest alle tienden in de landen van „Crabbendic et Morlodenesse, inter Hinkeline et Morlode, Wrangha et Scoude”³⁾).

Deze drie oorkonden van 1204 en 1208 noemen dus als grenzen van het verkochte gebied, behalve de Hinthecline, ook nog de namen van andere wateren : de Morlod of Morlode, de Warga of Wrangha en de Scoude. In 1897 verscheen een kaart⁴⁾), geteekend door den heer C. Hollestelle te Tholen, waarop deze heeft getracht den loop van de bovengenoemde en nog enkele andere wateren in Oostelijk Zuid-Beveland aan te duiden.

Dr. A. A. Beekman vroeg voor zijn reconstructie van den waterstaatkundigen toestand van Zeeland in 1300 aan den heer Hollestelle inlichtingen betreffende bronnen en bewijsplaatsen, welke echter niet of onvolledig werden genoemd, zoodat Beekman slechts onder het noodige voorbehoud Hollestelle's voorstelling van den ouden toestand overneemt⁵⁾). Het zij ons vergund hier mede te deelen tot welke opmerkingen de kaarten van Hollestelle en Beekman voorzoover

1) Cronica et cartularium monasterii de Dunis p. 481, no. CCCCII.

2) Cr. de Dunis, p. 482, no. CCCCIII.

3) Cr. de Dunis, p. 486, no. CCCCIX, Chronique de l'Abbaye de Ter Doest, p. 53, no. XXVIII.

4) Kaerte van Zuytbeveland beoosten de Yerseke-ee vóór den jare 1530, Uitg. J. M. C. Pot, Tholen.

5) Geschiedk. Atlas van Nederland; Holl., Zeel. en West-Friesl., III, Zeeland, p. 49.

het de Hinkele en haar zijtakken betreft, aanleiding geven.

De Morlode zou, Noordoostwaarts uit de Hinkele stroomend, hebben geloopt ten Oosten van den tegenwoordigen Lavendeldijk, op de grens van de gemeenten Kruiningen en Krabbendijke. Er is daar ter plaatse nog een lange, smalle inzinking van den bodem merkbaar, „de Lange Weide” geheeten, wat dan de oude stroombedding van de Morlode zal zijn geweest. Dat hier werkelijk het bedoelde water kan worden gezocht, blijkt uit een oorkonde van December 1270¹⁾, waarin uitspraak wordt gedaan in een geschil tusschen de Heeren van Cruninghe eenerzijds en de abdij Ter Doest anderzijds, over het terrein Morlodhort.

De naam zegt genoegzaam, dat dit terrein, waarmee zeer vermoedelijk hetzelfde wordt bedoeld als met het veelvuldig in 13e eeuwse oorkonden voorkomende Morlodenesse, was te vinden langs de Morlode. Een klein verschil van opvatting met den heer Beekman betreffende de juiste ligging zullen we verderop behandelen.

In Februari 1203 werd het bedoelde terrein door verschillende eigenaren, die allen bij name genoemd worden, aan de abdij Ter Doest verkocht, waarvan een oorkonde werd gegeven door Wouter van Cruninghe, aan wien de verkoopers onderhoorig waren²⁾. Toch kon de uitvoerige en duidelijk gestelde oorkonde niet verhinderen, dat in den loop der 13e eeuw verschillende twisten over het bezit van Morlodenesse uitbraken, waarbij soms zelfs zwaar gevochten werd, zooals b.v. in 1226 en 1234 tusschen inwoners van Cruninghe en de kloosterlingen van Crabbendic³⁾.

In zake het geschil van 1270, hiervoor vermeld, tusschen de Heeren van Cruninghe en de abdij Ter Doest, werd door de scheidsrechters, te weten Wouter van Cruninghe, broeder Salomo, keldermeester van Ter Doest en broeder Johannes,

1) H. Obreen, Onuitgegeven oorkonden uit de 13e eeuw betreffende Zeeland, no. XXI in Bijdr. en Meded. Hist. Gen. Utr., Dl. 47, 1926.

2) Obreen, Onuitgeg. oork. Zeeland, no. I.

3) Cron. de Dunis, CCCCLVI en DII.

genaamd Bauhelinc, het geheele terrein van Morlodhort, zoowel binnendijs als buitendijs, van het midden van de kille Morlodevliet naar het Zuiden, en van het midden van de kille Hinckelinevliet, waar de kille Morlode in de Hinckeline valt, toegewezen aan de voornoemde kerk van Ter Doest, met alle rechten, heerschappij, tienden en ambacht. (Qui arbitri..... adiudicaverunt totam terram de Morlodhort, tam intra dikum quam extra dikum a medio kille vlieti de Morlode versus meridiem, et a medio kille vlieti de Hinckeline, ubi kille de Morlode cadit in Hinckeline, predicte ecclesie de Thozan cum omni iure, dominio, decimatione et officio perpetuo libere et quiete possidendam).

We zien hier dus de vaststelling van de grens tusschen het ambacht Cruninghe en den uithof Crabbendic ten Oosten van den tegenw. Lavendeldijk, thans nog de scheiding tusschen de gemeenten Kruiningen en Krabbendijke.

De Morlode, Noordoostwaarts uit de Hinkele stroomend, splitste zich bij het gehucht Oostdijk in twee takken: een Noordelijke en een Noordoostelijke. De eerste, waarvan de Kruiningsche Vliet een overblijfsel is, doch welks oude naam verloren is gegaan, vormde de grens tusschen de ambachten Kruiningen en Nieuwlande. De Noordoostelijke tak zal den naam Morlode behouden hebben en stroomde zeer vermoedelijk langs het dorp Nieuwlande, de scheiding vormend tusschen het ambacht van dien naam en den uithof Crabbendic. We mogen aannemen, dat het dit water is, dat op de kaart van A. Smallegange van 1637¹⁾ staat aangegeven als de Nieuwelandsche kille, met de merkwaardige toevoeging: „scheydende Nieuwe Lande en Crabbendijcke gelijk het selve bij diversche oude lieden is aangewesen”.

Opmerkelijk is, dat te Oostdijk een groepje huizen, dat vlak bij de oude stroombedding van de Morlode ligt, nog heden bekend staat als „de ouwe kaaie”, al laten we gaarne in het midden of deze naam nog betrekking heeft op de 13e eeuwse Morlode.

1) Inv. Kaarten R. Arch. Zeeland, no. 832.

De oude loop der Wrangha is niet meer met zekerheid aan te wijzen. Hollestelle duidt als zoodanig aan dat deel der Hinkele, dat thans Krabbendijksche Vliet heet, doch Beekman acht dit foutief en onderstelt haar ten Noorden van Krabbendijke, als verbinding tusschen de Morlode en de Scoude, welke verbinding Hollestelle de Houtvliet noemt. Het ligt voor de hand te vermoeden, dat Hollestelle tot deze laatste misvatting is gekomen door een vage aanwijzing in de grafelijke rekening van Jan Heynricszoon van 14 Juli 1331—7 April 1333, zooals deze door Hamaker is gepubliceerd in Dl. I, p. 327. Men vindt daar als ontvangpost in Nieuweland :
 „Haer Jan van Cruninghen 1262 m. ende up den Houtvliet 150 m. Summa, 1412 m.”.

De rekening van denzelfden rentmeester van 7 April 1333—Sept. 1333, uitgegeven door Dr. H. J. Smit, vermeldt echter : „Item idem up den Hontvliet 150 m.”¹⁾. Daar blijkens deze posten de „Houtvliet” bij Hamaker dezelfde is als de „Hontvliet” bij Smit, verzochten wij den heer Rijksarchivaris in Zeeland, Mr. A. Meerkamp van Embden, beide namen te vergelijken met die in de oorspronkelijke rekeningen ten Rijksarchieve van Zeeland. Als antwoord mochten wij van den heer Meerkamp van Embden ontvangen : „Op de door U aangegeven en nog vele andere plaatsen in de oorspronkelijke grafelijke rekeningen is niet uit te maken of : Hout(s)vliet dan wel Hont(s)vliet wordt bedoeld. N en U zijn veelal niet te onderscheiden van elkaar als de beteekenis van het woord den lezer niet te hulp komt. De vraag vindt m.i. hare oplossing in de Zeeuwsche rentmeesters-rekening van 1370—1372 (Inventaris Heeringa no. 36), waar heel duidelijk : Hondsvliet staat. Daarna verdwijnt het woord uit de overeenkomstige plaatsen der rekeningen”.

Tenzij Hollestelle nog over nadere gegevens beschikt, lijkt ons de aanwijzing in de bovengenoemde rekeningen veel te vaag, om alleen daaruit de plaats van de Hontvliet te kunnen

1) H. J. Smit, De Reken. der graven en gravinnen uit het Heneg. Huis, Dl. II, p. 246 en 306.

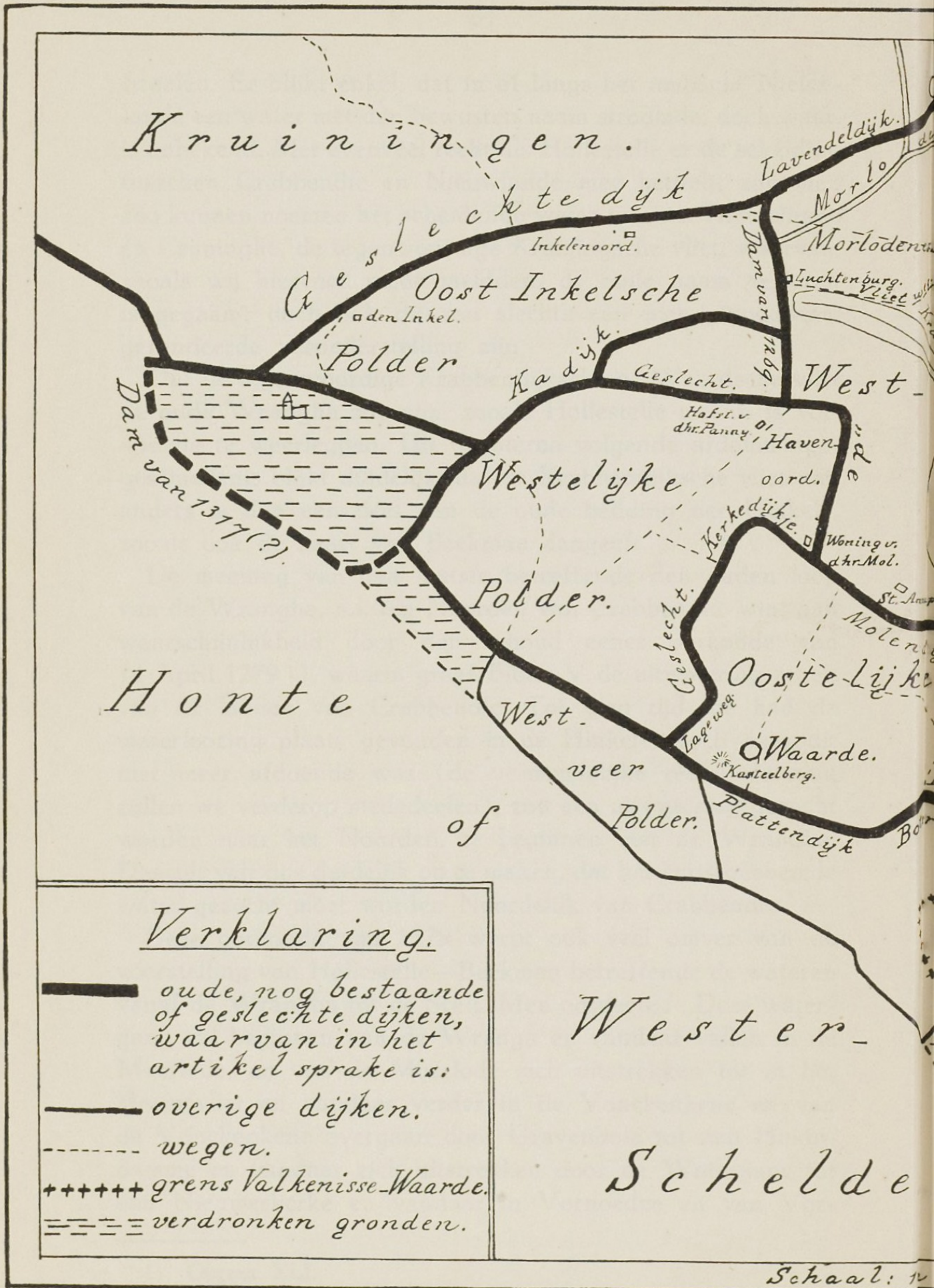
bepalen. Er blijkt enkel, dat in of langs het ambacht Nieuwlande een water met den bewusten naam stroomde, doch waar, is onbekend. Met evenveel recht als Hollestelle er de scheiding tusschen Crabbendic en Nieuwlande mee betitelt, zou men zoo kunnen noemen het scheidende water tuschen Nieuwlande en Cruninghe, de tegenwoordige Kruiningsche vliet, waarvan, zooals wij hiervoor reeds meldden, de oude naam verloren is gegaan; doch ook dit zou slechts een niet genoegzaam gefundeerde veronderstelling zijn.

Dat de tegenwoordige Krabbendijksche of Waardsche vliet de oude Wrangha zou zijn, zooals Hollestelle meent, is voldoende te weerleggen. Uit de hierna volgende afdammingsgeschiedenis blijkt duidelijk, dat de Krabbendijksche vliet niet anders is dan een deel van de oude bedding der Hinkele, zooals ook de kaart van Beekman aangeeft.

De meening van den laatste betreffende den ouden loop van de Wrangha, n.l. ten Noorden van Crabbendic, wint aan waarschijnlijkheid door den inhoud eener oorkonde van 14 April 1279¹⁾, waarin graaf Floris V de uitwatering regelt van de landen van Crabbendic. Tot dien tijd toe had de waterloozing plaats gevonden in de Hinkele, doch daar dit niet meer afdoende was (de vermoedelijke reden daarvan zullen we verderop mededeelen), zou een uitwatering gezocht worden naar het Noorden, te beginnen met de Wrangha. Daaruit valt dus duidelijk op te maken, dat het laatstgenoemde water gezocht moet worden Noordelijk van Crabbendic.

Deze oorkonde van 1279 werpt ook veel omver van de voorstelling van Hollestelle—Beekman betreffende de wateren vanaf de Wrangha tot de Scelt. Men oordeele: „Deze watergang zal beginnen van de Wranga en vandaar vallen in de Moerlode, en van de Moerlode zich uitstrekken tot in het Harincvliet en vandaar verder in de Vonckenkene en van de Vonckenkene overgaan door Gravenhole tot aan Hukindamme en vandaar zich uitstrekken door de Waterganc tot aan Nieuwerkerke en vandaar in Vornoedze en van Vor-

1) Obreen XLI.

Kruiningen.

Geslechte dijk
 Inkelenoord.
 Oost Inkelsche Polder
 den Inkel.
 Kadijk
 Geslecht.
 West-
 Darn van 1377(?)
 Westelijke Polder.
 Haven
 oord.
 Kerke dijk.
 Woning v. dhr. Mol.
 St. An...
 Molens
 Oostelijke Waarde.
 Kasteelberg.
 Plattendijk
 Boer
 West-veer
 Lage weg
 West-
 Darn van 1377(?)

Honte

of

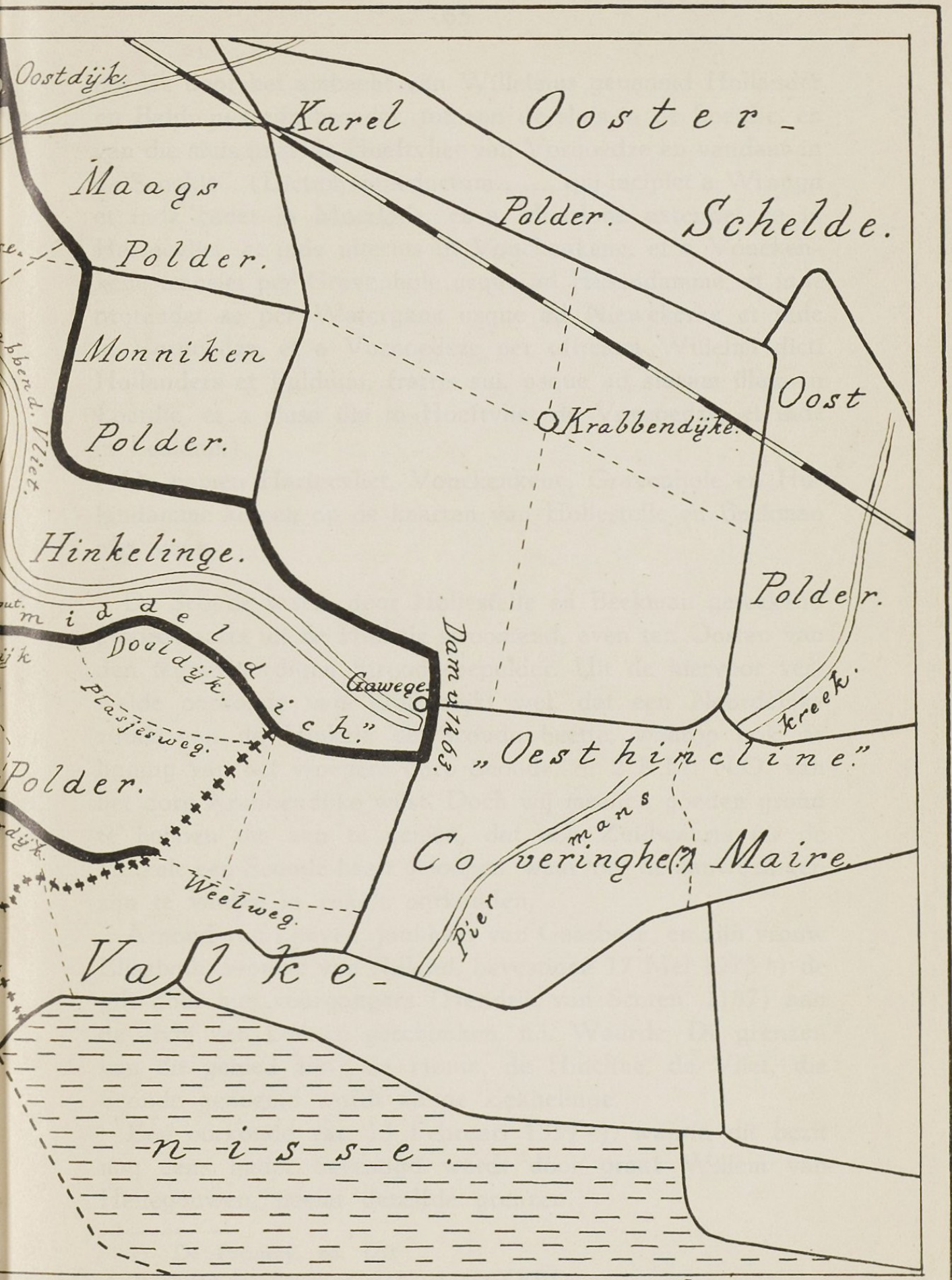
Wester-

Schelde

Verklaring.

- oude, nog bestaande of geslechte dijken, waarvan in het artikel sprake is.
- overige dijken.
- - - - - wegen.
- +++++ grens Valkenisse-Waarde.
- = = = = = verdronken gronden.

Schaal: 1:10000

noedze door het ambacht van Willelmus genaamd Hollander en Balduinus zijn broeder, tot aan de sluis in de Loetdic, en van die sluis naar de Hoefvliet van Vornoedze en vandaar in de Schelde". (Dictum aqueductum....., qui incipiet a Wranga et inde cadet in Moerlode, et a Moerlode extendet se in Harincvliet, et inde ulterius in Vonckenkene, et a Vonckenkene transiet per Gravenhole usque ad Hukindamme, et inde protendet se per Waterganc usque ad Niewekerke et inde in Vornoedze, et a Vornoedsze per officium Willelmi dicti Hollanders et Balduini, fratris sui, usque ad slusam illam in Loetdic, et a slusa illa in Hoefvliet de Vornoedze, et inde in Scaldam).

De namen Harincvliet, Vonckenkene, Gravenhole en Hukindamme komen op de kaarten van Hollestelle en Beekman niet voor.

De Scoude wordt door Hollestelle en Beekman geteekend Noordwaarts uit de Hinkele stroomend, even ten Oosten van den tegenwoordigen Stroodorpepolder. Uit de hiervoor vermelde oorkonde van 1208 blijkt wel, dat een Noordelijke zijtak van de Hinkele de Scoude heette, waarop ook de ligging van het vroegere dorp Scoude, \pm 2 K.M. N.O. van het dorp Krabbendijke wijst. Doch wij meenen goeden grond te hebben om aan te nemen, dat ook Zuidwaarts uit de Hinkele een Scoude heeft gelopen, waarvoor de aanwijzingen zijn te vinden in enkele oorkonden.

Arnoud van Leuven, jonkheer van Gaasbeek, en zijn vrouw Elisabeth, vrouwe van Rilland, bevestigen 17 Mei 1273¹⁾ de gift door hun voorgangers (Hendrik van Scoten, 1187) aan de abdij van Duinen geschonken, n.l. Waarde. De grenzen van dit gebied zijn: de Honte, de Hinceline, de Vliet, die Scoude genoemd wordt en de Zekhelinghe.

Een oorkonde van 13 Februari 1339²⁾, waarin dit bezit nog eens nader bevestigd wordt door graaf Willem van Henegouwen, noemt dezelfde grenzen.

1) De Fremery, no. 170.

2) Cron. de Dunis, p. 237, no. CXXVIII.

In 1219 hebben zekere mannen van Valkenisse aan de monniken van de abdij Duins zeker terrein van ongeveer 70 gemeten verkocht, dat ligt bij Waarde, het land van voornoemde monniken, en dat zich uitstrekt tot midden in de Scoude. (Quod quidam homines de Valkenissa vendiderunt monachis de Dunis quandam terram septuaginta circiter mensurarum, que iacet versus Ward, terram predictorum monachorum, et pervenit usque ad medium Scoda) ¹⁾.

Daar de bezittingen der genoemde abdij te Waarde ten Zuiden van de Hinkele lagen, kan men uit de bewoordingen dier oorkonde niet anders opmaken, dan dat ook ten Zuiden van de Hinkele een Scoude bestond.

In een oorkonde van Mei 1264 ²⁾ erkennen de heeren van Schoudee 2 gemeten 23 roeden grond in gebruik te hebben gekregen van het klooster Ter Doest. Van dit land wordt gezegd, dat het is gelegen in het uiterste deel van den polder van Hinkeline, met de volgende begrenzing: in het Oosten de grenspaal, die het einde aangeeft der landerijen van het hof van Crabbendic, welke staat in het midden van de Scoudevliet, waar de Scoudevliet in de Hinkele viel, en de eerstvolgende sloot in het Westen, waar de heining op den dijk staat. (... contulerunt nobis usum duarum mensurarum et viginti trium virgarum terre iacentis in extrema parte polri de Hinkeline ab oriente inter metam terminantem terras curtis de Crabbendic que sita est in medio vlieti de Scoude, ubi vlitus de Scoude cecidit in Hinkelina, et proximum fossatum ab occidente, ubi heininghe sita est super dikum).

Daar de bezittingen van het klooster Ter Doest te Crabbendic en van de heeren van Schoudee ten Noorden van de Hinkele lagen, wordt hier dus de Noordelijke stroom de Scoude bedoeld. Bovendien kan men uit de oorkonde lezen, dat het bedoelde water de scheiding vormde tusschen het kloostergoed en het ambacht Schoudee. In verband echter met hetgeen wij verderop zullen mededeelen over den Zuidelijken

1) Obreen II.

2) Obreen XXXV.

tak de Scoude, rijst de vraag of de Noordelijke stroom van dien naam niet Westelijker moet worden gezocht dan Hollestelle en Beekman veronderstellen.

Met de Morlode en de Scoude teekent Hollestelle nog een ander water Noordelijk uit de Hinkele stroomend, n.l. tegenover het vroegere dorp Hinkelenoord, de Steenvliet, gelijk-luidend dus met het ambacht, dat zich daarvan ten Oosten uitstrekke. Ons is niet bekend op welken grond Hollestelle dit water met dien naam teekent. Wij kennen geen oorkonde, waaruit het bestaan ervan zou blijken. Beekman teekent op zijn kaart wel het water, doch zonder naam.

Als Zuidelijke zijtakken van de Hinkele noemen Hollestelle en Beekman drie wateren : het Valkenisse Gat, het Vinkenisse Gat en een waterloop zonder naam, even ten Oosten van het verdronken dorp Rilland, die op kaarten uit de 17e en 18e eeuw algemeen de Batsche Kaay genoemd wordt. Van het water, dat door Hollestelle—Beekman als Valkenisse Gat aangeduid wordt, zijn nog resten aanwezig in den tegenwoordigen Emanuel- en in den Nieuw-Valkenisse-polder ; van het Vinkenisse Gat vindt men nog overblijfselen in den Frederica- en in het Westen van den Reigerbergschen polder.

Hollestelle noch Beekman noemen echter de bronnen, waaruit bewezen kan worden, dat werkelijk in de 13e, of vóór de 16e eeuw de bovengenoemde twee wateren met de hun toegedachte namen hebben bestaan. In geen enkele ons bekende oorkonde of rekening worden zij vermeld, zoodat wij voorloopig tot de slotsom moeten komen, dat, zoo vóór de 16e eeuw de wateren hebben bestaan, hun namen in ieder geval problematisch zijn. Wij zijn daarna gaan zoeken, wanneer de namen nà de 16e eeuw genoemd worden.

Uitgezonderd op de kaart van Hollestelle van 1897, komt de naam „Valkenisse Gat” op geen enkele ons bekende oude of nieuwe kaart voor. Een op ons verzoek ingesteld onderzoek in het kaartenarchief der Rijks Topographische Inrichting te

's-Gravenhage en ten bureele van den Rijks-Waterstaat te Goes, gaf geen resultaat. Op de tegenwoordige Topographische kaarten prijkt het water zonder naam. Op alle oude kaarten heet het de Piermans- of Pietermanskreek, een naam, die nog bekend is bij de huidige bevolking. Wij vonden het als zoodanig reeds genoteerd op de kaart van J. Vleugels van 1631, van Arlebout van 1632 ¹⁾, en van Bleau van 1635. Het „Oudemansgat”, geteekend op de kaarten van Geensen van 1698 en van Hattinga van 1748 ²⁾, kan hetzelfde zijn als de Piermanskreek, doch lijkt ons meer een andere geul, even ten Oosten van de laatstgenoemde en parallel ermee.

Het Vinckenisse Gat wordt ook genoemd op kaarten uit de 17e eeuw, o.a. op een gedrukte van Nic. Visscher en op een, uitgegeven door de Weduwe Ottens. Ook Geensen teekent het met dien naam op zijn hiervoor vermelde kaart van 1698. De naam is bij de bevolking altijd zoo blijven voortleven; alleen de tegenwoordige Topographische kaarten geven aan „Vinkenisse Kreek”.

Ziedaar in het kort de resultaten van ons onderzoek naar de namen Valkenisse- en Vinkenisse Gat. We meenen, na te hebben aangetoond, dat vóór de 16e eeuw van het bestaan der wateren geen spoor is te vinden, de vraag te mogen stellen of niet de mogelijkheid bestaat, dat de Piermanskreek, het Vinkenisse Gat en de Batsche Kaay kreek zijn, die ontstonden in het overstroomde gebied na de watervloeden der 16e eeuw.

Wel hebben we zekerheid, dat in de 13e eeuw in het gebied ten Zuiden van de Hinkeler wateren de Scoude en de Zekhelingestroomden. De laatste is ons alleen bekend uit de reeds vermelde oorkonden de Fremery no. 170 en Cronica de Dunis CXXVIII, respect. van 1273 en 1339, waarin de grenzen genoemd worden van de bezittingen der abdij Duins te Waarde, n.l. „het land tusschen Honte, Hinkelinge, Scoude en Zekheling”. Daar Waarde in het Westen en Noorden

1) Inv. Kaarten Rijksarch. Zeel. no. 689 en 644.

2) Inv. no. 662 en 667.

begrensd werd door de Hinkele en in het Zuiden door de Honte, moeten dus de Scoude en de Zekhelinge de Oostgrens van het bedoelde gebied gevormd hebben.

Nu kan het de vraag zijn, wat met het in de oorkonden genoemde „Ward” bedoeld wordt: is het, in engeren zin, het ambacht Waarde, of omvat het, ruimer genomen, het grondgebied, dat in 1187 door Hendrik van Scoten aan de abdij Duins werd geschonken? De oorkonde van 1273 geeft echter een duidelijk antwoord. Er is daar toch sprake van „de hofstede en parochie Waerde, gelegen in het gebied van Rietland”. („villam de Waerdo et parrochiam, sitam in territoria de Rietland”).

De Scoude en de Zekhelinge zouden dus de scheiding gevormd hebben tusschen de ambachten Waarde en Valkenisse. In dit geval kan echter de Zuidelijke Scoude onmogelijk hebben aangesloten aan het Noordelijk uit de Hinkele stroomende water van dien naam, zooals dit laatste door Hollestelle—Beekman op hun kaarten geteekend wordt. Zooals wij hiervoor reeds opmerkten, kan men dan ook de vraag stellen of de Noordelijke Scoude niet meer Westwaarts gedacht moet worden, b.v. stroomend door den tegenwoordigen Oostpolder, die nu nog de Noordelijke uitlooper van de Piermanskreek laat zien. Gezien echter de schaarsche gegevens, waarover wij tot nu toe slechts beschikken, durven wij op dit punt geen uitsluitel te geven.

II.

De afdamming der Hinkeling.

Na de hiervoor vermelde oorkonden van 1204 en 1208 duurt het tot 1263 voor we de Hinkele weer in de tot nu toe bekende geschiedbronnen ontmoeten. In het laatstgenoemde jaar begint de zeer belangrijke periode der afdamming van het Westelijk deel. Vermoedelijk is de Hinkele in het Oosten reeds vóór 1263 van de Scelt afgesloten geweest, want bij de afsluiting, welke in dat jaar begon, is het Oostelijkst gelegen

ambacht, dat daarbij betrokken was, dat van Maire. We mogen dus wel aannemen, dat het gedeelte der Hinkelen van beoosten Maire tot Hinkelenoord voor 1263 was binnengedijkt en dat het Westelijk deel toen nog met de Honte in open verbinding stond. Een misvatting te dezer zake van den heer Obreen hopen we hierna te behandelen.

De vrij volledige geschiedenis der afdamming leeren we kennen uit een aantal oorkonden, berustend in het Archief van het Groot Seminarie te Brugge, welke zijn gepubliceerd door Dr. Henri Obreen in Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht, Dl. 47 (1926) en 49 (1928). Deel 47 bevat een aantal oorkonden, genummerd I—XXIII, deel 49 de nummers XXIV—XLIV. Bij verwijzing naar deze bronnen kunnen wij dus korthedshalve volstaan met het vermelden van de betreffende nummers, zooals hiervoor reeds enkele malen is geschied.

In een aantekening bij oorkonde no. XXXII kondigde de heer Obreen aan, de volledige afdammingsgeschiedenis uitvoerig te zullen behandelen, aan welke toezegging hij heeft voldaan in het Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis¹⁾. Er zou dus geen reden zijn te dezer plaatse nogmaals de zaak te behandelen, ware het niet, dat wij daarmee gelegenheid hebben een nadere verklaring te geven van den aardrijkskundigen toestand van het ambacht Waarde in de 13e eeuw en tevens enkele onjuistheden te corrigeeren, welke voorkomen in het artikel des heeren Obreen, welke grootendeels zijn te wijten aan zijn plaatselijke onbekendheid met het terrein.

De afdamming van het Westelijk deel der Hinkelen heeft plaats gehad in minstens drie *étappe's*, door het leggen van drie dammen. De eerste dam kwam tot stand in 1263, de tweede in 1269, de derde naar alle waarschijnlijkheid in de eerste helft der 14e eeuw, zooals hierna zal blijken. Achtereenvolgens zullen we thans elk dier drie dammen afzonderlijk behandelen.

1) Dl. XI, aff. I, 1931, p. 56—77.

De eerste dam.

Voor de wordingsgeschiedenis daarvan staan ons twee oorkonden ter beschikking, één van 13 Mei 1263¹⁾ en een uit dezelfde maand²⁾, vermoedelijk van vóór dien datum.

In het begin van 1263 of mogelijk reeds daarvoor zijn plannen gemaakt om het nog met de Honte in open verbinding staande deel der Hinkele stuksgewijze af te dammen. De naastbetrokkenen daarbij waren eenerzijds: de ambachten Maire, Coveringhe, Valkenisse en Waarde, alle vier ten Zuiden van de Hinkele gelegen, en anderzijds: de abdij Ter Doest, die haar bezittingen, de uithof Crabbendic, ten Noorden van het betrokken water had.

Van de eerstgenoemde belanghebbenden is de ligging van Maire, Valkenisse en Waarde bekend. Doch waar moet Coveringhe gezocht worden? Obreen lost het raadsel te gemakkelijk op door te verklaren, dat Coveringhe de oude naam voor Ouwerdinghe is³⁾, echter zonder eenige nadere opheldering. Wij meenen, dat deze veronderstelling niet aannemelijk is, en wel hierom niet.

1e. de naam Coveringhe komt alleen voor in drie oorkonden, respectievelijk van Mei 1263, 13 Mei 1263 en 15 Maart 1264⁴⁾. In geen enkel stuk van vóór of na dien tijd wordt de naam genoemd. De naam Ouwerdinghe verschijnt, voor zoover ons bekend, het eerst in 1330⁵⁾. In den tijd van 1264 tot 1330 zou dan „Coveringhe” moeten zijn vervormd tot „Ouwerdinghe”. Zonder nader bewijs voor de mogelijkheid daarvan lijkt ons deze onderstelling te gewaagd.

2e. Indien werkelijk Ouwerdinghe bedoeld zou zijn, dan moet daaruit de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de Hinkele in 1263 nog vrijwel geheel in open verbinding met de zee stond, zoowel met de Honte als met de Scelt, want Ouwerdinghe lag dicht aan de oude uitmonding in het laatste water.

1) Obreen XXXIV.

2) Obreen XXXII.

3) Tijdschr. v. Rechtsgesch., Dl. XI, afl. I, p. 57, noot 3.

4) Obreen XXXII, XXXIV, XIV.

5) Hamaker, Reken. Zeel., I, p. 242.

En bij een afdamming van een stuk tot Ouwerdinghe zouden toch zeker alle tegenover en tusschengelegen ambachten, dus Everswart en Rilland, mede betrokken zijn geweest. Van beide laatstgenoemde is echter in geen enkel stuk, op de afdamming betrekking hebbende, sprake.

3e. In alle drie de oorkonden worden de betrokken ambachten steeds in dezelfde volgorde genoemd, n.l. Maire, Coveringhe, Valkenisse, Waarde, wat den sterken indruk wekt, dat men begint bij het Oostelijkst gelegen ambacht. Coveringhe zou dus moeten worden gezocht tusschen Maire en Valkenisse. In twee oorkonden wordt de opsomming aldus gegeven : Mere en Coveringhe, Valkenisse en Waarde, waaruit men zou kunnen lezen, dat Mere even nauw met Coveringhe verbonden was als Valkenisse met Waarde.

Ons lijkt de meest waarschijnlijke veronderstelling, dat Coveringhe voor korten tijd een zelfstandig ambacht is geweest, gelegen ten Westen van het ambacht Maire, doch dat kort na 1264 is samengesmolten met Maire of Valkenisse. Opmerkenswaard is nog, dat te Waarde en Krabbendijke de naam „van Koeveringe” van ouds als familienaam voorkomt.

Beide genoemde partijen kozen elk twee scheidsrechters voor geval er geschilpunten mochten rijzen, terwijl deze vier gezamenlijk een vijfde lid moesten aanwijzen. Door de ambachten werden benoemd Bigghe van Coudewerve en Hughe Clayssone van den Wale, door de abdij Jo Henrijc Henrijcssone van den Wale en broeder Jan, couvers van der Does, meester van der Groede (Groda bij Hulst), terwijl tot hoofd van dit scheidsgerecht werd aangewezen Godevaert van Crueninghe „ruddere”.

Van dit vijftal is de oorkonde van begin Mei 1263, waarin uitvoerig de voorwaarden voor de afdamming worden opgesomd.

Allereerst worden met name genoemd de ambachtsgerechtigden van Maire, Coveringhe, Valkenisse en Waarde, n.l. „Willeme Bartoen ende zine broedre ende haer deelnemers

ende arfnamen, Hughe Kempen, Janne, zinen zone, Witte ende Arnoude, zinen broeder, ende tseer Willems kindre van Staple ende hare deelnemers ende arfnamen, Diederike tser Dankards sone ende zinen broedre, Pieter van der Vlake, tser Jans wedewe van den Waerde ende hare kindere ende alle der vorseider deelnemers ende arfnamen" 1).

Eenige regels verder worden ook nog vermeld „Janne, Pieter, Gillise van Scoudee ende tseer Hughen kindre van Scoudee”, en dat wel hierom, daar deze edelen meenden (op welke gronden is onbekend) de voorgenomen afdamming te kunnen verhinderen. Nadat evenwel de voogden van Floris V, te weten Hendrik, bisschop van Luik, en Otto, graaf van Gelre, en eveneens Hendrik, heer van Breda, hun sanctie aan het voorgenomen werk hadden verleend, deden 13 Mei 1263 de tegenstribbelaars afstand van hun vermeende rechten. Mogelijk zijn ze bezweken voor het dreigement van den heer van Breda in een oorkonde van 10 Mei 1263 : „Waer dat sake dat yement ware, die dese voerseijde dikaghe wilde beletten, dien sullen wi dwinghe dat hie se houde”. Behalve, dat de voornoemde Pieter en Gillis van Scoudee nog even worden genoemd bij het maken van den tweeden dam in 1269, ontmoeten we deze edelen verder niet meer bij de afdammings-geschiedenis.

De onderneming zou worden gefinancierd door de abdij Ter Doest, waarvoor deze de volgende bepalingen bedong :

1e. De abdij mag een watergang met een weg daaraan laten graven zoowel door Valkenisse als door Waarde, vanaf de Hinkele tot de Honte, met het recht om sluizen te mogen maken aan beide genoemde stroomen. In Valkenisse zal de abdij alleen bijdragen in de kosten van het delfwerk en van de te maken sluizen. Het ambacht Waarde zal 30 schellingen „inghels” per gemet betalen, wil het den eigendom over weg en watergang behouden.

1) Voor de juiste beteekenis van dit woord, waarbij niet gedacht moet worden aan ons tegenwoordige „erfgenamen”, zij verwezen naar Beekman, Het Dijk- en Waterschapsrecht in Nederland vóór 1795, Dl. I, p. 597 e.v.

Obreen meent, dat het hiervoor genoemde zgn. „Valkenisse Gat” de bovenbedoelde scipleet door Valkenisse zou zijn ¹⁾, om welke reden is ons evenwel duister.

2e. Willen Waarde en Valkenisse eveneens gebruik maken van deze watergangen ter uitwatering van hun landen, dan zullen ze mede bijdragen in de kosten van aanleg.

3e. Waarde en Valkenisse verplichten zich den dijk langs de Honte en dien langs de Hinkele, de zgn. „Middeldijk”, te zullen herstellen en onderhouden.

4e. Mocht de Hontedijk doorbreken, dan zal de abdij ter beveiliging van den Hinkeledijk aarde en zoden mogen nemen uit de ambachten Maire, Coveringhe, Valkenisse en Waarde.

5e. De eerste dam zal gelegd worden in 1263, de tweede het volgende jaar „hetten zi dat openbare belet gheviele”. We zullen verderop zien, dat dit laatste werkelijk het geval is geweest.

6e. De abdij kan niet verplicht worden zorg te dragen voor den achtersten of „utersten” dam, (n.l. die, welke nà 1263 zou worden gemaakt), verder dan zij ingeland is.

Hoewel deze en verdere oorkonden betreffende de afdamming geen nadere aanwijzingen bevatten, waar de dam van 1263 is gelegd, kan de tegenwoordige gesteldheid van het terrein of een blik op de kaart terstond doen zien, dat deze is te vinden bij het gehucht Gawege. Een stuk van 15 Maart 1288 ²⁾ bevestigt dit nader: „Ic, Clais van Valkennesse, ser Willem's zone van Staple, make cont al den ghenen, die dese lettren zelen zien ende hooren lezen, dat ic hebbe vercocht den abbet van der Does ende zinen convente al die vischerie in Oesthincine di den ambaachte van Valkennesse tobort, van den damme van de Ghaweghe toten ambaachte van der Meere”.

Voor zoover ons bekend, is dit de eerste maal, dat de naam Gawege in de geschiedbronnen wordt vermeld. Door

1) Tijdschr. Rechtsgesch., Dl. XI, afl. I, p. 59, noot 2.

2) De Fremery 251.

de kerk van Valkenisse is hier een kapel gesticht, welke nog voorkomt als „Vervalle Cappelle” op een kaart van \pm 1650 ¹⁾).

Opmerkelijk is verder, dat in deze oorkonde van 1288 het binnengedijkte deel der Hinkele ten Oosten van den dam van 1263 „Oesthincine” wordt genoemd.

De tweede dam.

Het plan den tweeden dam in 1264 aan te leggen is niet voltoerd kunnen worden. Een oorkonde van Maart 1264 ²⁾ noemt de oorzaak daarvan niet, doch geeft alleen uitdrukkelijk te kennen, dat het belet niet kwam van de zijde van de abdij Ter Doest. Het scheidsgerecht, in 1263 benoemd en waarin Petrus Betteszoon is vervangen door Bigghe van Coudewerve, verklaart alle vooraf gemaakte afspraken en overeenkomsten betreffende den tweeden dam voor ongeldig en krachteloos. Verder neemt het een beslissing in de kostenverdeeling van den eersten dam. Waarde n.l. had bij dat werk geen direct belang, doch heeft daaraan alleen geholpen in de hoop, dat de tweede dam zoo spoedig mogelijk na den eersten zou worden gelegd. Een blik op de kaart maakt dit duidelijk: de Gaweegsche dam ligt \pm 600 M. ten Oosten van het ambachtsgebied van Waarde. Nu er van dien tweeden dam voorloopig niets zal komen, krijgt Waarde een vergoeding van 50 oude Vlaamsche solidi voor elk gemet „udic” (buitendijksche gronden), waarvan de zoden genomen zijn voor den eersten dam. Dit bedrag moet betaald worden door Mere, Coveringhe en Valkenisse, doch de finantiëele toestand dier ambachten schijnt niet rooskleurig te zijn geweest te dien tijde, want er wordt bepaald, dat, indien zij het verschuldigde niet voor eind Mei 1264 betaald hebben, het door de abdij Ter Doest onder de noodige borgstelling, zal worden voorgeschoten.

Wie weet hoe lang de tweede dam nog op zich had laten wachten als niet een natuurramp tot het leggen er van had gedwongen.

1) Inv. Kaarten Rijks-Arch. Zeeland, no. 756.

2) Obreen XIV.

In een oorkonde van Mei 1269¹⁾ kondigen Hugo en Wouter van Cruninghe, Hugo Nicolaasz. van Wale, Nicolaas Kervink van Wale, Pieter en Gillis van Scoudhe, Floris en Reinanus van Eversweert aan, dat een watervloed de dijken van Valkenisse en Waarde had gebroken en er groot gevaar bestond voor een uitbreiding van de overstroming ten Noorden van de Hinkele, zoodat het land tot Ierseke zou worden geïnnundeerd. Valkenisse en Waarde zagen geen kans de dijken (en hier zal vooral bedoeld zijn de dijk langs de Hinkele) afdoende te herstellen, indien er geen tweede dam werd gelegd. Daarom hadden genoemde heeren met de ambachten Valkenisse en Waarde aan de abdij Ter Doest verzocht het reeds zoo lang uitgestelde werk te willen uitvoeren. Na vele smeekbeden, zegt de oorkonde, heeft de abdij hieraan gehoor gegeven.

Zoo zal dan het werk worden uitgevoerd door twee partijen; eenerzijds de abdij Ter Doest en de heeren Hugo en Wouter van Cruninghe, anderzijds de ambachtsgerechtigden van Waarde en Valkenisse, te weten: Witte en Arnoud zijn broeder, Godfried, zoon van heer Willem van Staple, Willem zijn broeder, Diederik Dankaertszoon van Waarde, vrouwe Margriet, weduwe van heer Joh. van Waarde en Geertruida haar dochter. Wij zien hieruit, dat Maire en Coveringhe zijn uitgeschakeld, als geen belang hebbende bij het maken van den tweeden dam.

Het scheidsgerecht, dat met de uitvoering der werkzaamheden wordt belast, zal weder bestaan uit vijf personen, n.l. Wouter van Cruninghe en broeder Johannis van Witfliet, leekebroeder van Ter Doest, aangewezen door de abdij; Floris van Eversweert en Willem Berthon, vanwege de ambachten Valkenisse en Waarde en Hugo van Cruninghe door de vier genoemden gekozen tot hun hoofd.

De voorwaarden voor de afdamming van dit 2e stuk der Hinkele leeren wij kennen uit de reeds vermelde oorkonde

1) Obreen XVIII.

van Mei 1269 ¹⁾ en uit een door Obreen gegeven excerpt van een oorkonde van 12 Februari 1269 ²⁾.

Volledigheidshalve laten wij de voornaamste bepalingen uit beide oorkonden hier volgen :

1e. Waarde en Valkenisse zullen de dijken langs de Honte en de Hinkele, met uitzondering van den te maken dam, overal voldoende herstellen.

2e. Voor elke 5 gemeten zal 1 man te werk worden gesteld ; mocht dit niet voldoende zijn, dan zal het uitvoerend college meer werklieden mogen aanstellen.

3e. Waarde en Valkenisse zullen den dijk herstellen, die in de toekomst „de middeldich” zal zijn tusschen den toekomstigen dam en den reeds gelegden. Het „bedrief” over dezen dijk zal behooren aan de abdij en de heeren van Cruninghe.

4e. Beide ambachten zullen ook de beide polders, zoowel den Oostelijken als den Westelijken, maar vooral den laatsten, zoo omdijken, dat er lastdieren op gedreven kunnen worden.

5e. In den Westelijken polder mag grond worden gehaald voor den te maken dam.

6e. De abdij zal in beide polders vee mogen weiden, zonder daarin te worden verhinderd.

7e. De abdij mag een „scipleet” laten graven en een weg van 7 roeden breed daarlangs aanleggen door het ambacht van Waarde en zal daarvan het volle eigendoms- en vischrecht bezitten.

8e. De abdij mag sluizen maken aan de Hinceline en aan de Honte en in de laatste ook een haven aanleggen. Ook daar zal zij het vischrecht bezitten.

Enkele dezer bepalingen willen wij aan een nadere beschouwing onderwerpen, omdat zij aanwijzingen bevatten voor den topographischen toestand van Waarde op het laatst der 13e eeuw.

1) Obreen XVIII.

2) Tijdschr. voor Rechtsgesch., Dl. XI, afl. I.

I. De onder 3 genoemde „middeldich” is de Zuidelijke Hinkeledijk tusschen den eersten dam van 1263 en den tweeden van 1269. De ligging er van is nog duidelijk in het terrein te volgen, zelfs bestaat er nog een onafgegraven gedeelte van, n.l. in het Oosten, de zgn. Dooldijk. Beekman vergist zich op zijn kaart door den Plasjesweg, ten Zuiden van den Dooldijk, als ouden Hinkeledijk te teekenen, hoewel op de kaart van Hollestelle de goede ligging wordt aangegeven. De tegenwoordige Molendijk is de voortzetting van den Dooldijk, doch afgegraven, hoewel de terreinsgesteldheid duidelijk aantoonde, dat er vroeger een dijk is geweest. De naam Molendijk zal pas ontstaan zijn na \pm 1700, want op een kaart uit dien tijd, genaamd West-Hinckelinge ¹⁾, waarop alle huizen en perceelscheidingen te vinden zijn, ook de molen, heet de tegenwoordige Molendijk: Dooldijk. De hofstede „Sint-Annaput”, voorheen bewoond door wijlen den heer J. Pieper, welke hofstede gelegen is op den geslechten dijk, komt op de laatstgenoemde kaart wel voor, doch zonder den eigenaardigen naam, wat doet vermoeden, dat ook die benaming van jongeren datum is.

Het Westelijk deel van den ouden „middeldich” is de tegenwoordige Grintweg vanaf de woning van den heer Mol tot de hofstede, voorheen bewoond door den heer A. Panny. Op de topographische kaart staat dit deel aangeduid als Molendijk en Zuidweg, doch op den ligger van wegen en voetpaden der gemeente Waarde is het als zoodanig niet bekend.

De naam „middeldich” vonden we nog in twee stukken terug.

In een oorkonde van 6 September 1289 ²⁾ verklaren Wolfert van Kattendijke en zijn echtgenoot Margaretha, dat zij aan de kerk van Ter Doest plechtig afstand hebben gedaan van ongeveer $7\frac{1}{4}$ gemet land, liggende in de parochie Waarde in „Avenoert”, van de watergang van voornoemde kerk en

1) Invent. Kaarten Rijksarch. Zeel., no. 744.

2) De Fremery 260.

van den Middeldijk. („septem mensuras et quartam partem mensure vel circiter terre, jacentis in parrochia de Wardo infra Aven oert et aqueductum predicte ecclesie et Middeldijk, de quibus terris.....”).

De Fremery plaatst achter „Aven oert” een vraagteeken, waarmee hij zal bedoelen den naam niet te kunnen thuisbrengen. Het zal echter voor hen, die het terrein kennen, duidelijk zijn, dat hier sprake is van den tegenwoordigen hoek „Havenoord”, in het Noorden en Oosten begrensd door den ouden Middeldijk. De naam van den Oostelijken dijk, de Grintweg of Havenoordschen dijk, wordt door de bevolking wel verbasterd tot „Aeveloôzen diek”.

Een post in de grafelijke rekening van 1317¹⁾ vermeldt ook den Middeldijk.

„In Zuidbeveland ontfaen van achterstellen renten bi „Vrederic :

„Godevaert van Scapel, Dankert Dankertss., Heynekijn „Reylofss. ende Jan Lamss. alle mijns heren landtiende ende „middeldijk in Hinkelen om 400 @. Inde sol. 130 @”.

II. Uit de 4e der door ons genoemde bepalingen voor het leggen van den tweeden dam, leeren wij kennen, dat Waarde in 1269 twee polders bezat, een Oostelijken en een Westelijken. Wij zullen trachten na te gaan, waar deze beide polders, die alleen in deze oorkonde worden genoemd, kunnen worden gezocht, hoewel een volledige oplossing door ons niet is gevonden.

De Oostelijke Polder.

De Noordgrens daarvan, te beginnen in het Oosten, werd gevormd door den Middeldijk (den tegenwoordigen Dooldijk en Molendijk) en het zgn. „Kerkedijkje”, dat begint bij de woning van den heer Mol en voor het grootste gedeelte is geslecht. Is dit deel der begrenzing van den Oostelijken polder gemakkelijk uit het terrein of zelfs van de kaart vast

1) Hamaker, Reken. Zeel., Dl. I, p. 54.

van den Middeldijk. („septem mensuras et quartam partem mensure vel circiter terre, jacentis in parrochia de Wardo infra Aven oert et aqueductum predicte ecclesie et Middeldijk, de quibus terris.....”).

De Fremery plaatst achter „Aven oert” een vraagteeken, waarmee hij zal bedoelen den naam niet te kunnen thuisbrengen. Het zal echter voor hen, die het terrein kennen, duidelijk zijn, dat hier sprake is van den tegenwoordigen hoek „Havenoord”, in het Noorden en Oosten begrensd door den ouden Middeldijk. De naam van den Oostelijken dijk, de Grintweg of Havenoordschen dijk, wordt door de bevolking wel verbasterd tot „Aeveloôzen diek”.

Een post in de grafelijke rekening van 1317¹⁾ vermeldt ook den Middeldijk.

„In Zuidbeveland ontfaen van achterstellen renten bi „Vrederic :

„Godevaert van Scapel, Dankert Dankertss., Heynekijn „Reylofss. ende Jan Lamss. alle mijns heren landtiende ende „middeldijk in Hinkelen om 400 @. Inde sol. 130 @”.

II. Uit de 4e der door ons genoemde bepalingen voor het leggen van den tweeden dam, leeren wij kennen, dat Waarde in 1269 twee polders bezat, een Oostelijken en een Westelijken. Wij zullen trachten na te gaan, waar deze beide polders, die alleen in deze oorkonde worden genoemd, kunnen worden gezocht, hoewel een volledige oplossing door ons niet is gevonden.

De Oostelijke Polder.

De Noordgrens daarvan, te beginnen in het Oosten, werd gevormd door den Middeldijk (den tegenwoordigen Dooldijk en Molendijk) en het zgn. „Kerkedijkje”, dat begint bij de woning van den heer Mol en voor het grootste gedeelte is geslecht. Is dit deel der begrenzing van den Oostelijken polder gemakkelijk uit het terrein of zelfs van de kaart vast

1) Hamaker, Reken. Zeel., Dl. I, p. 54.

te stellen, moeilijker wordt dit voor het Oosten, Zuiden en Westen. Betreffende de Oostgrens verkeerden we lang in het onzekere waar deze te moeten zoeken, tot onze aandacht viel op de oude grensscheiding tusschen de ambachten Waarde en Valkenisse, zooals deze staat aangegeven op de kaart van Hattinga van 1747 ¹⁾ en op een kaart van Waarde in 1800, geteekend door Willem Roose te Driewegen ²⁾. Wij danken het verder aan de inlichtingen van de heeren Arn. Klap en S. Waterman te Waarde, dat wij meenen den ouden toestand daar eenigszins te kunnen reconstrueeren. Genoemde heeren deelden ons mede, dat omstreeks 40 jaar geleden door wijlen den heer van Weele walletjes zijn geslacht ter plaatse van dat deel der oude grens Waarde—Valkenisse, dat gelegen is tusschen den Dooldijk en den Weelweg. Wij meenen de mogelijkheid, dat deze walletjes de restanten zijn geweest van den ouden scheidenden dijk tusschen Waarde en Valkenisse, niet te mogen verwerpen. Hier zullen dan ook de Zuidelijke Hinkeletakken, de Scoude en de Zekkellinge, waarvan in Hoofdstuk I melding is gemaakt, moeten worden gezocht, hoewel het terrein thans geen aanwijzingen van hun bestaan daar meer geeft.

Tegen den verdwenen Oostelijken dijk sluit in het Zuiden aan de Boterdijk, die met zijn verlengde den Plattendijk, geheel of ten deele de Zuidgrens van onzen polder vormde. Wij schrijven geheel of ten deele, omdat wij voor de Westgrens, dus voor den dijk, die Oost- en Westpolder scheidde geen volledige opheidering kunnen geven. Het verlengde van den Plattendijk sluit n.l. aan tegen den Noordelijken dijk van den Westveerpolder. Beekman teekent dezen dijk als Hontedijk in 1300. De Westveerpolder zou dan pas na dat jaar zijn aangewonnen. Het deel van het tegenwoordige Waarde ten Zuiden van Platten- en Boterdijk wordt door Beekman als ingepolderd beschouwd in 1300, wat natuurlijk heel goed het geval kan zijn geweest. Wij durven dan ook

1) Tegenw. Staat, Dl. XX.

2) Kaarten invent. Rijks-Arch. Zeeland, no. 693.

niet beweren, dat de Boterdijk en de Plattendijk in 1269 Hontedijken waren.

Dat de Westveerpolder pas na 1300 zou zijn ontstaan, ware gereedelijk te aanvaarden, indien van den Noordelijken dijk van dezen polder niet werd vermeld, dat het een inlaagdijk was. Volgens Ermerins is deze dijk pas opgeworpen half de 16e eeuw. Ook de Tegenwoordige Staat ¹⁾ noemt de Westveerpolder een inlage. Wil men dus dezen dijk aannemen als oude Hontedijk, dan kan niet anders verondersteld worden, dan dat later die oude dijk, toen hij al binnendijk was geworden, is opgehoogd tot inlaagdijk. Meer dan deze veronderstellende verklaring kunnen wij van den ouden toestand hier niet geven. Wel moet als zeker worden aangenomen, dat de oude Hontedijk in ieder geval niet nog Noordelijker lag, want in den hoek, gevormd door den inlaagdijk van den Westveerpolder en den Lagen Weg, ligt de zgn. Kasteelberg, waarvan wij met den heer J. A. Hurbregtse te Burgh vermoeden, op grond van door ons gevonden schervenmateriaal uit de 10e en 11e eeuw, dat hier oudtijds een vluchtberg is geweest.

Wanneer wij den inlaagdijk van den Westveerpolder als oude Hontedijk beschouwen, dan rijst de vraag, waar de scheidende dijk tusschen Oostelijken en Westelijken polder aansloot aan dien zeedijk. Ook betreffende dit punt kunnen wij slechts gissen. Wel meenen wij als vaststaand te mogen aannemen, dat het zgn. Kerkedijkje het Noordelijke stuk van den scheidingsdijk is geweest. Deze dijk begint bij den Grintweg (topogr. kaart Molendijk), de oude Middeldijk, ter plaatse van de woning van den heer Mol en is te volgen tot den Lagen weg, hoewel het grootste deel is geslecht. Het terrein langs den Lagen Weg vertoont geen sporen van een ouden dijk, doch een andere oplossing voor de ligging er van weten wij vooralsnog niet.

Resumeerende, kunnen wij dus als vermoedelijke dijken van den Oostelijken polder noemen: Kerkedijkje, Molendijk,

1) Dl. XX, p. 277.

Dooldijk, oude grensscheiding Valkenisse—Waarde, Boterdijk, Plattendijk, inlaagdijk Wesveerpolder, Lage Weg.

Ter aanvulling zij nog vermeld, dat de oude Westelijke Hontedijk van het ambacht Valkenisse zeer vermoedelijk gezocht moet worden ten Westen van den tegenwoordigen Stoofweg en parallel daarmee. De strook grond op de oude grensscheiding Waarde—Valkenisse daar ter plaatse, heet bij de bevolking „de geslachte zaaidijk van Jan Joppe”, een naam, die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat. Tegen dezen dijk is later een klein schor ingepolderd, onder den naam St.-Pieterspolder, zooals het nog te vinden is op de kaart van 1595 ¹⁾. De kaart van Arlebout van 1632 ¹⁾ geeft wel den polder, doch zonder naam.

De Westelijke Polder.

Uit het voorgaande blijkt, dat als Oostelijke dijk van dezen polder kan worden beschouwd: Grintweg (topogr. kaart Molendijk), Kerkedijkje en Lage Weg. De Zuidelijke dijk kan gevormd zijn door den inlaagdijk van den Westveerpolder en den tegenwoordigen Scheldedijk of een dijk, die ten Zuiden daarvan lag, want ook de huidige Scheldedijk is pas in later tijd waterkeerend geworden, waarschijnlijk tusschen 1595 en 1632. Op de reeds meergenoemde kaart van ± 1595 staat de Scheldedijk veel Zuidelijker dan de tegenwoordige, terwijl op de kaart van Arlebout van 1632 de Scheldedijk van thans voorkomt, echter nog met de nollen van den ouden dijk. In het Westen was de grens: tegenwoordige Scheldedijk en het Zuidelijk deel van den Kadijk, beide oude Hinkeledijken, op de grens der gemeenten Kruiningen en Waarde. De Noordgrens vormde het verlengde van den Kadijk, dat echter geslecht is. De reeds vermelde kaart van 1800 van Roose geeft aan: zaaidijkvroone. De aansluiting van dit stuk aan den Middeldijk was ter plaatse van de hofstede van den heer A. Panny, tevens het Zuidelijk aanhechtingspunt van den tweeden dam.

1) Inv. kaarten Rijksarch. Zeel., no. 643 en 644.

Na al deze uitweidingen, waartoe de beide oorkonden van Mei 1269 aanleiding gaven, willen wij thans de geschiedenis van den tweeden dam zelf vervolgen. Dat het werk werkelijk in den loop van 1269 tot stand is gekomen, weten wij uit een oorkonde van December van dat jaar ¹⁾. Daarin maken de heeren Hugo en Wouter van Cruninghe, Gilles van Scoudhe, Willem genaamd Berton, Diederik van Waarde en Witte van Valkenesse, bekend, dat „op den vastgestelden dag in het hof van Crabbendic in het bijzijn van ons en van vele andere goede mannen”, de abt en de broeders van Ter Doest „een goede duidelijke rekening hebben opgemaakt van de voor genoemde bedijking gedane uitgaven”. De kosten beliepen in totaal 2791 ponden, 8 solidi en 6 oude Vlaamsche denarii. Daarvan zouden Waarde en Valkenisse de helft betalen, n.l. 1395 ponden, 14 solidi en 3 denarii en wel op dier voege, dat de abdij den „udic” tusschen de twee dammen, zoowel in het ambacht van Waarde als in dat van Valkenisse, benevens de twee polders in Waarde zullen bebouwen tegen 20 oude Vlaamsche solidi het gemet jaarlijks, totdat het verschuldigde bedrag betaald zal zijn.

Bij het maken van den dam viel nog een doodelijk ongeval voor, zooals blijkt uit een oorkonde van 30 Juli 1269, gegeven te Totelsende ²⁾. Een werkman Ydseboud, afkomstig van Stavenisse, was, terwijl hij in zijn vaarttuig lag te slapen, op een een of andere wijze te water geraakt en verdronken. Heer Boudewijn, zoon van Tankard van Stavenisse, stelde naar dit ongeval een nader onderzoek in, waarbij de abt van Ter Doest, in tegenwoordigheid van Daniël Vreet en Bigge van Coudewerve kon aantonen, dat hij en de andere kloosterlingen vrij uit gingen. De abt verplichtte zich echter aan de nagelaten betrekkingen van den omgekomen werkman iets uit te keeren en overhandigde tot dit doel aan Boudewijn van Stavenisse 1 pond sterling.

De ligging van den tweeden dam kan gemakkelijk worden

1) Obreen XX.

2) Cron. de Dunis, p. 591, no. DXLII.

aangetoond, n.l. van af het Zuideinde van den tegenwoordigen Lavendeldijk tot den middeldijk, ongeveer ter plaatse van de reeds genoemde hofstede van den heer Panny. Het Zuidelijke stuk is gedeeltelijk geslecht. Tegen het midden van den dam, aan de Noordzijde, staan twee huizen gebouwd, welke vroeger één waren en waarin de herberg „Luchtenburg”, door de bevolking algemeen verbasterd tot „Luxemburg”, gevestigd was. Boven de deur van het café hing een ouderwetsch houten uithangbord met een zesregelig gedicht, waarin merkwaardigerwijs op het leggen van den dam gezinspeeld werd.

„Toen eertijds Luchtenburg hier was”,

„Was ook de scheepvaart hier”.

„Men werd ontlast om verder op te varen”.

„Nu bouw ik hier ter plaatse neer”

„En tap voor burger, boer en heer”.

„Wat kan de tijd verandering baren!”

Jammer genoeg moest ik bij informatie vernemen, dat dit uithangbord zijn vernietiging heeft gevonden in de kachel van het nieuwe café „Luchtenburg”, dat gebouwd is tegenover het oude.

Bij de behandeling van den eersten dam vestigden wij er de aandacht op, dat het in 1263 afgedamde deel der Hinkelen ook „Oesthinceline” werd genoemd¹⁾. Den naam „West-Hinckelinge” troffen wij alleen aan op de reeds vermelde kaart van \pm 1700, waarop wordt aangeduid het gebied tusschen den tegenwoordigen Vlietweg en den Gaweegschen dam. In de grafelijke rekeningen wordt het in 1269 bedijkte deel genoemd „de middelpolre in Hinkelin, die groot es 248 m. 56 r.”²⁾. Vergelijken we daarmede de oppervlakte van den tegenwoordigen Oud-Krabbendijkpolder, het gebied dus tusschen Lavendeldijk en Gawege, dat we op 't eerste gezicht voor het in 1269 bedijkte deel zouden houden, dan

1) De Fremery 251.

2) Reken. Zeeland, Dl. II, p. 181.

blijkt de opgave in de grafelijke rekeningen niet te kloppen, want de Oud-Krabbendijkpolder beslaat \pm 600 gemeten. Dit doet ons vermoeden, dat de kaart van \pm 1700 de juiste aanwijzing geeft, n.l. dat in 1269 alleen het deel tusschen Vlietweg en Gawege is afgedamd en dat het land tusschen eerstgenoemden weg en den Lavendeldijk toen reeds bedijkt of omkaad was. Dit laatste gebied lag langs de Morlode en we wagen de veronderstelling, dat het deze streek is, die in meerdere oorkonden uit de 13de eeuw Morlodenesse of Morlodhort wordt genoemd, zulks in gedeeltelijke tegenstelling met Beekman, die de geheele strook langs den Noordoever van de Hinkele, vanaf de Morlode tot Gawege, als zoodanig beschouwt.

Het deel tusschen Vlietweg en Lavendeldijk, het oude Morlodenesse dus, is 130 gem. groot, zoodat het overige deel van den Oud-Krabbendijkpolder een oppervlakte beslaat van \pm 470 gem. Nemen we nu in aanmerking, dat in het begin van de 14e eeuw, den tijd van de oppervlakte-opgave in de grafelijke rekeningen, kort na de afdamming, nog een groot deel water en drassige grond zal zijn geweest, dan is het zeer wel aannemelijk, dat toentertijd slechts 248 gem. 56 r. als cultuurgrond konden worden benut.

De derde dam.

Na 1269 bleef dus nog het Westelijke deel der Hinkele met de Honte in open verbinding. De tegenwoordige gesteldheid van het terrein laat zien, dat hier een sterke aanslibbing heeft plaats gehad, want het verschil in niveau tusschen den Oud-Krabbendijkpolder en den Oost-Hinkelepolder is aanzienlijk, terwijl in laatstgenoemden polder, in tegenstelling met den eersten, ook geen vliet als overblijfsel van de oude stroombedding meer wordt aangetroffen.

Zooals wij reeds zagen, had de abdij Ter Doest bij het leggen van den tweeden dam het recht gekregen ter afwatering harer landen, sluizen te maken op de Hinceline en op de Honte. Wij zullen ons die afwatering zoo moeten voorstellen, dat de kloostergronden ten Noorden der Hinkele door een

duiker in den Noordelijken Hinkeledijk haar water afvoerden in den middelpolder (den Oud-Krabbendijkepolder) ; vandaar zullen duikers in den middeldijk verbinding hebben gegeven met de scipleten door de ambachten Valkenisse en Waarde, die door sluizen sueerden op de Honte, maar ook zal een sluis gemaakt zijn in den tweeden dam, aldus uitwatering verschaffende op het restant van de Hinkele, dat nog in de Honte uitmondde. We kunnen ons voorstellen, dat door de sterke aanslibbing in de eerstvolgende jaren na de afdamming van 1269, verdere waterloozing op de Hinkele onmogelijk was geworden, waarvan de reeds vermelde oorkonde van 14 April 1279 ¹⁾ het bewijs levert. Daarin verklaart graaf Floris V dan ook, dat Crabbendic voortaan een uitwatering zal hebben naar het Noorden.

Het is duidelijk, dat een zoo sterke verlanding tot gevolg moest hebben, dat spoedig kon worden overgegaan ook het laatste deel van de Hinkele af te sluiten van de Honte. Helaas ontbreken tot nu toe de oorkonden, waarin die afdamming wordt behandeld, zoodat wij slechts met enkele schaarsche en vage gegevens, voornl. te vinden in de Grafelijke Rekeningen, moeten volstaan. In deze rekeningen komen verschillende posten voor, betrekking hebbende op de respectievelijk in 1263, 1269 en later afgedamde deelen der Hinkele, onderscheidenlijk aangeduid als de oude, de middel en de nieuwe „polre in Hinkelin” ²⁾. Deze benamingen spreken voor zich zelf: de oude polder is het in 1263 afgesloten deel, dus beoosten den Gaweegschen dam, dat in de oorkonde van 15 Maart 1288 ³⁾ „Oesthincine” wordt genoemd; met den middelpolder wordt bedoeld de afdamming van 1269, dus tusschen Gaweegschen en Luchtenburgschen dam, dat op een reeds genoemde kaart ⁴⁾ van \pm 1700 als „West-Hinckelinge”

1) Obreen XLI.

2) Hamaker, Reken. Zeel., Dl. I, p. 211, 218, 234, 432, 433, 439. Dl. II, p. 181.

3) De Fremery 251.

4) Inv. Kaarten Rijks-Arch. Zeel., no. 744.

wordt betiteld ; en de nieuwe polder kan dus niet anders zijn dan de tegenwoordige Oost-Inkelsche polder.

De vraag is nu, wanneer dit laatste deel van de Hinkele is binnengedijkt. We meenen te kunnen aantoonen, dat dit zeer waarschijnlijk moet zijn geschied vóór het jaar 1318, vermoedelijk in 1317. De aanwijzingen daarvoor vinden we in de volgende posten der grafelijke rekeningen.

Rekening van 1317—1319 ¹⁾.

„Item bi Lem Arnts.s. ende broeder Willem Vays wtgheleyt „om tlant van Hinkelen mede te diken, ende bi Alard „Andriess. 45 sc. 6 d. gr., fa. 36 @ 8 sc.”

Dezelfde rekening ²⁾ bevat onder het hoofd :

„In Zuitbeveland van rente van den jare van achtienen” :
„Godevaert van Scapel, Dankerd Dankerds.s., Heynekijn „Reijlofs.s. ende Jan Lems.s. van al mijns heren sgraven „Nuwelande in Hinkelen 400 @”.

Als met dit Nuwelande in Hinkelen de bedijking van het laatste stuk der Hinkele wordt bedoeld, (en wat zou het anders kunnen zijn ?), dan achten wij het niet te gewaagd te veronderstellen, dat de voorlaatst genoemde post het tijdstip van de afdamming aangeeft.

De benaming „Nuwelande in Hinkelen” treffen wij in de rekeningen slechts éénmaal aan, later is steeds sprake van „den nyewen” of „niewen polre”.

De grootte van de nieuwe bedijking wordt verschillend opgegeven.

In 1330 ³⁾ wordt vermeld :

„Item van den cense van den niewen polre van Hinkelin, die groot es behalve 6 m. praeter $\frac{1}{2}$ quart, die Coppijn Scardemulen vri hadde tote sinen live ende desen Oechst belevede, 237 m. praeter $5\frac{1}{2}$ r.

1) Hamaker, Dl. I, p. 148.

2) Hamaker, Dl. I, p. 114.

3) Hamaker, Dl. I, p. 218.

Dat komt dus neer op 243 gem. 107 r. In 1331 ¹⁾ wordt deze laatste grootte ook opgegeven :

„Item van den cense van den nyewen polre van Hinkelin, die groot es 300 m. ende 30 m. 121 r.”

De rekening van 1340 ²⁾ geeft echter :

„Item van den cense van den nieuwen polre in Hinkelin, die groot es 300 m. ende 30 m. 121 r.”

Men kan hieruit opmaken, dat in den loop van 10 jaar een vermeerdering aan goeden grond van 87 gem. valt te boeken. Er zullen echter in dien tijd van minder goede afwatering en vlak na de inpoldering nog verscheidene, gemeten voor cultuur ongeschikt zijn geweest, zoodat de totale oppervlakte belangrijk grooter moet worden geraamd. De grootte van den tegenwoordigen Oost-Inkelschen polder is 303 gem., waaruit kan worden geconcludeerd dat een aanzienlijk stuk gronds verloren moet zijn gegaan, wat ook nader valt aan te toonen uit de gegevens op enkele kaarten uit de 16e en 17e eeuw, waarvan wij hier een drietal nader willen noemen.

1e. een kaart van ± 1532 ³⁾ met het opschrift :

Zeelandia pars inundata anno 1532.

2e. een kaart van ± 1595 ⁴⁾.

3e. een kaart van 1632 ⁵⁾, geteekend door Arlebout.

De eerste kaart, die van ± 1532 , is zoo sterk misteekend, dat er weinig staat op valt te maken. Toch blijkt er uit, dat de Oost-Inkelsche polder toentertijd door een dijk in tweeën was verdeeld. In het Zuidelijkste deel, dat nu verdwenen is, staat een kerk geteekend en de naam „Den Polder”.

De kaart van 1595 is vrij nauwkeurig. Ook deze geeft dezelfde verdeeling in tweeën. Het Noordelijke deel, de tegenwoordige polder, draagt den naam „Den Oost Polder”, het Zuidelijke stuk heet „Onse Vrouwe Polder”, weder met aanduiding van de kerk.

1) Hamaker, Dl. I, p. 439.

2) Hamaker, Dl. II, p. 181.

3) Invent. Kaarten Rijks-Arch. Zeel., no. 660.

4) Inv. no. 643.

5) Inv. no. 644.

De kaart van 1632 geeft hetzelfde beeld met dezelfde namen als de kaart van 1595, doch het Zuidelijke deel staat als geïnundeerd aangegeven. Deze inundatie moet dus hebben plaats gehad tusschen 1595 en 1632, evenals het deel van Waarde tusschen den Westveerpolder en den Oost-Inkelschen polder. Ermerins vermeldt hierover, op grond van authentieke bescheiden, dat in 1598 en 1604 zware vallen voor den Oost-Inkelschen polder hebben plaats gehad, zoodat het vermoeden gerechtvaardigd is, dat in één der beide jaren het Zuidelijk deel voor goed verloren is gegaan.

Dat er werkelijk twee polders hebben bestaan, elk met een verschillenden naam, is, gezien de oppervlakte-opgave in de grafelijke rekeningen, niet aan te nemen. Mogelijk is de binnendijk, die den polder in tweeën scheidde, een inlaagdijk, die reeds voor 1532 is gelegd. Intusschen is het begrijpelijk, dat een dergelijke scheiding verwarring zou stichten in den naam. Op enkele kaarten staan de beide deelen samen aangegeven als Oostpolder of Onser Vrouwenpolder, wat wel de juiste toedracht zal zijn. Sommige kaarten geven de komische verbastering van Oosthinkel in Oost- of Ooltkinkel.

Beekman is de opvatting toegedaan, dat het verdwenen stuk „West-Inkelsche polder” zou hebben geheeten ¹⁾, zonder evenwel de redenen van dit vermoeden te vermelden.

Betreffende de kerk, die in de kerkelijke bescheiden genoemd wordt Niecapelle, Nova Capella, Nieu Cruningen, deelt Mr. Muller mede ²⁾, dat niet bekend is, waar zij heeft gestaan. De genoemde kaarten der 16e en 17e eeuw geven hierover, zooals wij zagen, genoegzaam opheldering.

De Westelijke dijk van den Oosthinkelschen polder, die de scheiding vormde tusschen den polder en het ambacht Kruiningen, is geslecht, doch in het terrein nog duidelijk te volgen. De kaart van Hattinga van 1748 geeft reeds aan „geslegten Saidijk”. Beekman meent, dat nà 1300 geen binnen-

1) Beekman, Zeeland in 1300, p. 51.

2) Muller, De indeeling van het bisdom Utrecht, p. 152.

dijken meer zijn geslecht ¹⁾, op welken regel hier dus een uitzondering wordt gemaakt.

De Oostelijke dijk, de tegenwoordige Kadijk, bestaat nog en vormt de grens tusschen de gemeenten Waarde en Krui-ningen. Er is hier een moeilijkheid met het Noordelijk gedeelte daarvan, waarvoor we tot nu toe geen oplossing weten te vinden. Dit stuk toch, dat aansluit tegen den dam van 1269, is niet de oorspronkelijke Hinkeledijk, want deze liep van het midden van den tegenwoordigen Kadijk naar de hofstede van den heer Panny en staat, zooals reeds is gemeld, op de kaart van Roose van 1800 aangegeven als „zaaidijkvroone”. Natuurlijk moet dit Noordelijk deel van den Kadijk zijn opge- worpen tusschen het leggen van den 2den en den 3den dam, dus nà 1269 en vóór 1317, doch bescheiden of nadere ge-gevens hierover zijn tot dusverre niet gevonden.

1) Beekman, Zeel. in 1300, p. 50.